תורה אור

שילה נוב וגבעון ובית עולמים איסי בן מנחם אומר אינו צריך ומה בטומאה קלה לא חלק הכתוב, בטומאת אשת איש חמורה לא כ"ש, א"כ מה ת"ל "בקרקע המשכן" שלא יביא מתוך קופתו: איבעיא להו אין שם עפר מהו שיתן אפר: אליבא דבית שמאי לא תיבעי לך דאמרי לא מצינו אפר שקרוי עפר כי תיבעי לך אליבא דבית הלל דאמרי מצינו אפר שקרוי עפר מאי אע"ג דאיקרי עפר הכא "בקרקע המשכן" כתיב או דילמא האי "בקרקע המשכן" לכדאיסי בן יהודה ולכדאיסי בן מנחם הוא דאתי? ת"ש דא"ר יוחנן משום ר' ישמעאל בשלשה מקומות הלכה עוקבת מקרא: התורה אמרה "בעפר" והלכה "בכל דבר, התורה אמרה "בתער" והלכה "בכל דבר, התורה אמרה "ספר" והלכה "בכל דבר, ואם איתא ליחשב נמי האי, תנא ושייר, מאי שייר דהאי שייר? שייר מצורע דתניא "והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו" כלל, "את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו" פרט, "ואת כל שערו יגלח" חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה פרט מפורש מקום כינוס שער ונראה אף כל מקום כינוס שער ונראה מה רבי? רבי שיער הרגלים, מאי מיעט? מיעט דבית השחי ודכוליה גופיה, והלכתא מגלח כדלעת דתנן "בא לו להקיף את המצורע מעביר תער על כל בשרו וקתני סיפא *וביום השביעי מגלחו "הגלחת שניה כתגלחת ראשונה אמר רב נחמן בר יצחק כי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא, הא עוקבת מדרבנן היא רב פפא אמר כי קא חשיב הלכה עוקבת ועוקרת הא עוקבת ומוספת היא רב אשי אמר הא מתניתא מני *רבי ישמעאל היא דדריש כללי ופרטי,

כדלעת

אינו צריך. לרבות בית העולמים: **ומה טומאה קלה**. ליכנס בטומאת הגוף למקדש שאינה במיתת ב"ד אלא כרת לא חלק הכתוב בין מקדש למשכן שנאמרו בפרשת פרה אדומה שני פסוקים כי את מקדש ה' טמא (כי) את משכן ה' טמא (במדבר יט): **לא כל שכן**. שהושוו מקדש ומשכן לבודקה ולבערה מתוכן: **א"כ מה ת"ל בקרקע שלא יביא מתוך קופתו**. לתוך כלי ויכניס להיכל אלא מקרקעיתו יטול ואם אין שם יביא ויניח שם ואח"כ יטלנו ונתקיים אשר יהיה ונתקיים בקרקע *לדרשינן נמי. ובספרי לא תני הכי לקך בברייתא ואומר אני מדרש שני הוא בפנים אחרים: פלוגתא דב"ש וב"ה בשחיטת חולין (דף פח:) גבי כיסוי הדם אליבא דב"ה דאמרי אפר קרוי עפר דכתיב (במדבר יט) ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת וב"ש אומרים 'עפר שריפה' נקרא, 'עפר' סתמא לא אקרי: **הכא 'בקרקע המשכן' כתיב**. וקרא יתירא הוא דהא אתרבי מ'אשר יהיה' דאין צריך לחופרו. משם הילכך למעוטי אפר אתא ולמידרש דבעינן דומיא דקרקע המשכן: **עוקבת**. מקפחת את עקבו מעמדו ועוקרת בג' מקומות הלכה למשה מסיני בהן ועוקרת את הפסוק: **התורה אמרה בעפר**. לענין כסוי הדם ולא הכשיר דבר אחר: **והלכה בכל דבר**. המגדל צמחים כגון (הגיר) והזרניך והסיד וחרסית ולבינה שכתשה: **התורה אמרה ספר**. לענין גט כריתות: **והלכה בכל דבר**. שכתבו עליו *על עלה של זית על הגייר ועל הלוח: (א) **התורה אמרה תער**. לא יעבור על ראשו בנזיר: **והלכה בכל דבר**. דתנן (נזיר דף לט.) נזיר שגילח בין בזוג בין בתער או שספסף כל שהוא חייב וא"ת אין זו עקירה אלא תוספת אברא עקירה היא שמלקין אותו על כך ואסור להכות את ישראל בחנם שהרי אמרה תורה (דברים כה) לא יוסיף פן יוסיף ואע"ג דכולהו, קראי דרשי' בשחיטת חולין (דף פח:) ובגיטין (דף כא:) ובנזיר (דף לט:) לר' ישמעאל לא משמע ליה קראי, דוכתב לה דמרבינן מיניה לרבות כל דבר דריש ליה בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף כדדרשינן לה התם וכן כולן אלא הלכה למשה מסיני כמשכן וקראי אסמכתא בעלמא הוא הלכך שאר מדרשים ריבויין דכל התורה כולה לא חשיב להו ר' ישמעאל כהלכה עוקבת מקרא אלא הני תלת. ובמסכת קידושין ירושלמי מצאתי משנה זו דר' ישמעאל ואין תער מן השלשה אלא מרצע והכי תניא התם התורה אמרה ספר והלכה בכל דבר התלוש, התורה אמרה עפר והלכה בכל דבר המגדל צמחים, התורה אמרה מרצע והלכה אמרה אפי' סול וסירה והוא נראה בעיני מאד דהך דתער מוספת הוא: **ואם איתא**. דאפר נמי כשר, ליחשב נמי דהא הלכה עוקבת מקרא דהתורה אמרה עפר והלכה אמרה אף אפר ומשמעותיה לא משמע לן דהא לרבי ישמעאל (עפר) לאו ממשמעותיה ממש נפקא ליה לענין כיסוי הדם: **תנא ושייר**. לא חשביניהו לכולהו מקומות: **שייר מצורע**. בתגלחת שניה, שאין צריך שני תגלחות דכתיב "וכבס המטהר את בגדיו וגו' והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו'" בתגלחת ראשונה לא כתב כלל ופרט אלא 'את כל שערו' סתם דמשמע כל גופו זרועותיו ושוקיו ובית השחי שיהא כל גופו חלק כדלעת ובתגלחת שניה כתוב 'בכלל ופרט' דמשמע 'מקום כינוס שיער' שיהא שם קיבוץ שיער הרבה למעוטי זרועותיו ושוקיו שאינו מכונס, 'ונראה' למעוטי בית השחי: **שיער הרגלים**. 'דאותו מקום' ולישנא מעלייתא נקט: **והלכה מגלח כולו כדלעת**. אף בתגלחת שניה קתני דמגלח כל גופו: **כדתנן**. במסכת נגעים (פי"ד מ"ב): **להקיף**. לגלחו כולו לשון 'לא תקיפו פאת ראשכם' (ויקרא יט): **מעביר תער על כל בשרו**. ובתגלחת ראשונה קאי: ה"ג וקתני סיפא וביום השביעי מגלחו תגלחת שניה כתגלחת ראשונה ולא גרסינן יגלחו שתהא תגלחת וכו' דלאו אקרא קאי אלא לשון המשנה 'ומגלחו תגלחת שניה כתגלחת ראשונה' תנן בה אלמא שניה נמי כדלעת דהא תנא ליה בתגלחת ראשונה מעביר תער על כל בשרו: **אמר רב נחמן בר יצחק**. מצורע לא שיורא הוא דכי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא כגון 'ספר, תער, עפר' דכתיב בהדיא והלכה עוקבת:(ג) מוספת על המקרא: **רב אשי אמר הא מתניתא**. דקתני מקום כינוס שיער ונראה: **דדריש**. כל התורה כולה בכלל ופרט כדאמרינן בשבועות בפ"ג (דף כו.) רבי ישמעאל שימש את רבי נחוניא בן הקנה שהיה דורש את כל התורה בכללי ופרטי ור"ע שימש את נחום איש גם זו שהיה דורש כל התורה בריבויי ומיעוטי וכבר פירשתי כל משמעות כלל ופרט וריבוי ומיעוט וחילוקן במס' סוכה בפ' החליל (דף נ:*):

כדלעת

לרבות נוב וגבעון שילה ובית עולמים. רש"י גורס להביא בית עולמים וקשה הגירסא שילה נוב וגבעון דאין משקין בהן סוטות משום דהויא מנחת יחיד שאין קבוע לה זמן ותימה שהשיבה משום קושיא זו דילמא קסבר איסי בן יהודה כרבי יהודה דאמר בפרק בתרא דשחיטת קדשים (זבחים ד' קיז.) כל שהצבור והיחיד מקריבין באהל מועד שבמדבר מקריבין באהל מועד שבגלגל ואין חילוק ביחיד אלא במתו שבראש גגו והשתא הולך לרבות נוב וגבעון משום דבמה הוו:

ובית העולמים. מקשינן אמאי איצטריך לרבות בית העולמים והאמר בפ"ב דשבועות (דף טז:) דמשכן אקרי מקדש ומקדש אקרי משכן ואי לא הוה כתיב אלא (כי) את משכן ה' טמא הוה נמי מקדש בכלל הכא נמי נימא הכי ובריש מסכת עירובין (דף ב.) דנפקא לן שלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות ההיכל פסולים במקדש משום דמקדש אקרי משכן ואע"ג דושחטו פתח אהל מועד במשכן כתיב ולפי גירסת הספר הזה אתי שפיר דהוי מצי למימר עיקר ריבויא לא הוה צריך אלא משום נוב וגבעון, ובית עולמים נקט אגב שיטפיה, אבל ר"י פירש האי דאיצטריך הכא לרבות בית עולמים משום דכתיב "קרקע" משמע היכא דאיכא קרקע לאפוקי בית העולמים דהואי רצפה ולא מסתברא משום דמריבויא דקרקע מרבינן בית העולמים דאי לא הוה כתיב קרקע לא הוה בית העולמים בכלל ופירושו לא הוה צריך למיכתב קרקע כלל ועוד קשיא מפ' טרף בקלפי (יומא דף מד.) דמייתי ברייתא וכל אדם לא יהיה באהל מועד אין לי אלא אהל מועד שבמדבר שילה ובית העולמים מנין אלמא דשילה לא הוה בכלל אהל מועד וכן בית העולמים ובפ"ק דעירובין (דף ב.) אמר דבית העולמים הוה בכלל אהל מועד ושחטו פתח אהל מועד הואיל ומקדש איקרי משכן וכן בפרק הוציאו לו (יומא דף ע.) רב ששת אמר אין לי אלא אהל מועד שבמדבר שילה ובית עולמים מנין ת"ל (וכסה א): **ואם** איתא ליחשב נמי הא. תימה היכי מצי למיפשט מדר' ישמעאל והא סבירא ליה כבית שמאי דאפר לא איקרי עפר ואליבא דבית שמאי לא קמיבעי' ליה אלא אליביה דב"ה א"כ ה"ה אפר בכלל משמעותא דעפר משום דהכא בקרקע כתיב: **תנא** ושייר. ואי קשיא היכי מצי למימר תנא ושייר והא שלשה קתני ואמר בפ"ק דקידושין (דף טז:) גבי הענקה וכי תימא הכא נמי תנא ושייר והא ארבעה קתני ונראה דהתם דוקא כיון דנחת למנייני דוקא הוא משום דקתני בסיפא ואי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהן כו' ואם איתא דמיתת האב נמי מוציאה היה יכול לומר ארבעה באחת ג:

מאי

כו א מיי' פי"ד מהל' שחיטה הל"א סמג עשין סד טוש"ע יו"ד סי' כח סעי' כג:
כז ב מיי' פ"ה מהל' מילות הל"א:
כח ג מיי' פ"ד מהל' גירושין הל' ג ג סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קכד סעי' א ב:
כט ד מיי' פי"א מהל' טומאת צרעת הל"א סמג עשין רלו רלז:
ל ה מיי' שם הל"ב:

תוספות שאנץ

ה"ג רש"י ז"ל [ולא גרס] לרבות נוב וגבעון ושילה ובית עולמים משום דשילה משכן הוא ולא צריך לריבויי דהא עיקר הכתוב ביה כתיב ונוב וגבעון אין משקין בהן את הסוטות דהא במת יחיד היא, ולא הוה שם ארון אלא מזבח הנחשת לבדו ולא קרבה בהן מנחת סוטה ולא שום חובת יחיד שאין לה זמן קבוע כדאמרי' בשחיט' קדשים ובמסכת מגילה אבל בית עולמים הוצרך לרבות שלא תאמר משכן נאמר ולא מקדש ל"ה. אינו צריך לרבות בית עולמים ומה בטומאה קלה שהיא ליכנס בטומאת הגוף במקדש שאינה מיתת ב"ד אלא כרת לא חלק הכתוב בין משכן למקדש שנ' בפרשה פרה אדומה [שני פסוקים] את (מקדש) [משכן] ה' טמא. וכתיב את מקדש ה' טמא לא כ"ש שהושוו מקדש למשכן לבודקה ולבערה מתוכן ל"ה. אליבא דב"ש לא תיבעי לך דאמרי לא מצינו אפר שקרוי עפר פלוגתייהו גבי כיסוי הדם. ואומר ר"ת דהא דקאמר ב"ש דאפר לא הוי עפר היינו באפר של אוכלין כגון אפר פרה אבל אפר דעצים מודו דהוי עפר ומכסין בו. ומ"ה כתב ר"ת הכי משום דקשיא ליה הא דקאמר פ"ק [דביצה] גבי פלוגתא דב"ש וב"ה הכל מודים בדקר נעוץ מבעוד יום ובאפר כירה שהוא מן המוכן פי' ומותר לכסות בו. ומ"ה פי' דאפר לא הוי [עפר] דקאמר ב"ש. י"ל דמיירי באפר של אוכלין והכי נמי לענין סוטה מיבעיא ליה באפר של אוכלין. ולפי פי' רש"י דפי' התם דהא דקאמר מודים לא קאי אלא ארקר נעוץ ולא אאפר כירה דאפי' באפר כירה פליגי ב"ש ואמרי שאין מכסין בו ולפי זה אתי שפיר הכא דמיבעי ליה לענין סוטה בכל מיני אפר: בג' מקומות התורה עוקבת את המקרא פ"ה עוקבת מקפחת את עקבו והעמדתו ועוקרתו אישטלוני"ר בלע"ז: התורה אמרה בעפר לענין כיסוי ולא הכשיר דבר אחר והלכה בכל דבר המגדל צמחים הגיר והגור וסיד וחרס ולבינה שנכתשה. התורה אמרה ספר לענין כריתות ולא ד"א והלכה בכל דבר שאפי' כתבו על העלה של זית ועל הגייר ועל **גלוח כשר. התורה אמרה** תער לא יעבור על ראשו והלכה בכל דבר כדתניא נזיר שגילח בין בזוג בין בתער או שספסף כל שהוא חייב. וכל הני ג' מקומות הוי עוקרת ועוקבת והקשה בקונטרס גבי נזיר אין זה עקירה **אברא עקירה היא שמלקין** אותו על כך ואסור להכות ישראל על חנם שהרי אמרה תורה לא יוסיף פן יוסיף. וא"ת מאי קאמר עוקבת אנן דרשי' להו כולהו בכלל ופרט דבכולהו איכא ריבוי דקראי בגיטין ובנזיר ובכסוי הדם ומאי קאמר **עוקבת הא מקראי נפקי'** להו. וי"ל דסבירא ליה לר' ישמעאל דכולהו הני ריבויין איצטריכו להו כדמפרש התם קרא דוכתב דמרבי' מיניה לרבות כל דבר איצטריכא ליה למדרש בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף וכן כולן. **אלא הל"מ הם** וקרא אסמכתא בעלמא הילכך שאר מדרשים ריבויין דכל התורה כולה לא חשיב להו ר' ישמעאל בהלכה עוקבת מקרא כי אם אלו הג' כפ"ה ופי' באורך. ועוד פ"ה דבירושלמי דמסכת קידושין מייתי משנה דר' **ישמעאל ואין תער מן הג'** אלא מרצע דהכי תניא התם התורה אמרה מרצע והלכה אפי' סיל וסירה ימקרה וסכתב ופי' נראית בעיני דהך דתער תוספת היא ל"ה: תנא ושייר וא"ת אמאי לא פריך והא בג' קתני כדפריך בפ"ק דקידושין **גבי ד' מעניקין להם** ג' באיש וג' באשה ואי אתה יכול לומר ד' באחד מהם ופרי' וניתני נמי מיתת האב וכי תימא תנא ושייר והא ד' קתני וה"נ הוה ליה למפרך הכא. וי"ל דהתם היינו טעמא משום דקתני ואי אתה יכול **לומר ד' באחד מהם** מ"ה פריך ליה והא ד' קתני אבל הכא לא שייך למימר הכי והא דפריך במכות תנא ח' לאוין קתני ואת אמרת תנא ושייר ה"נ הוה ליה למפרך הכא היינו משום דנחית למנינא לאפושי לאוין.

מביא

[חולין פח:]
[סוטה כ. וש"נ]
[גיטין יט.]
נגעים פי"ד מ"ב ע"ש
[שם משנה ג]
[שבועות כו.]
גי' רש"ל אפר ע"ש
ד"ה והכא במילף וכו'

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה התורה אמרה תער ל"ל קודם ד"ה התורה אמרה ספר: (ב) ד"ה אלא הני וכו' והלכה עוקבת הס"ד ואח"כ מ"ה הא עוקבת ומוספת:

א) [וע"ע תוס' חולין כח. ד"ה יכול] ב) [וע"ע תוס' מנחות יח: ד"ה מכין ותוס' קידושין מז: ד"ה והא ותוס' יבמות ג: ד"ה למעוטי ותוס' כתובות לג: ד"ה תמצא ותוס' גיטין ג: ד"ה אין מוציאין ותוס' ב"ק לג. ד"ה תמצא ועוד שם: ד"ה שלשה]

*סוגריא לשם זיזק לשמור על רצף הקריאה

נושא
שימוש באפר במקום עפר
מבנה
(מיקב) טיעון;(והראשך) נסיונות להכשיר אפר
תשובות; (ובתאשך) סיבות לפסול אפר

נושא
ג' מקומות הלכה עוקבת מקרא
תת נושא
תגלחת שני דמצורע
מבנה
ראות שונות על הוכחת
מבנה
דיון למד מכלל אינו בתוב
מבנה
הדגשת מקורות